

**Формування моральних норм поведінки підлітків
на основі довіри з боку дорослих.**

Короленко В.Л.

МДУ ім. В.О. Сухомлинського.

В статті розглядаються методи педагогічного впливу на дітей середнього шкільного віку, які сприяють їхньому повноцінному вихованню та формуванню майбутньої особистості. Надається важливість ролі довіри та ставлення до дітей як до дорослої людини, яка здатна відповідати за свої дії та контролювати власну поведінку. Підкреслюється важливість впливу на дітей з боку суспільства та формування в них здатності аналізувати та розуміти моральні ситуації.

Methods of pedagogical influences on teenagers-schoolchildren, which stipulate their education and formation of personality, are showed in this article. The attitude to children as to grown-ups, who can have responsibility for their acts and control their behavior is pained an important place. It is underlined the contest of society influence on the formation of ability to analyze and understand moral situations correctly.

Виховання повноцінної майбутньої особистості завжди є нагальною потребою суспільства взагалі, а відтак виникає необхідність формувати в підлітків такі поняття, як совісність, людяність, доброчесність, порядність, великодушність, милосердя.

Зміни орієнтирів з духовної сфери у матеріальний бік змушують зорієнтувати виховний процес у напрямі формування моральних якостей в учнів і переоцінити всі його компоненти згідно вимог, які диктує сучасність та майбутність. Актуалізуються ефективні методики, формування особистості на етапі оновлення освіти. У контексті особистісно зорієнтованої освіти значної уваги потребують морально-ціннісні орієнтації. Стає актуальним формування та розвиток у дітей середнього шкільного віку моральних якостей, що потребує вдосконалення змісту, методів і форм навчально-виховного процесу.

Виховання моральних норм в учнів знайшли висвітлення в працях Петровського А.В., Карпенчука С.Г., Новикової Л.И., Зеньковського В.В. Теоретичні основи виховання у школярів моральності відображені в працях Болдирева Н.И., Кузнецової Л.В. і тп. Питання, пов'язані з моральним вихованням особистості завжди актуальні, бо є невід'ємною складовою духовного розвитку загалом.

Дитина є цілісною особистістю, а не частиною окремих сторін, чи рис типових проявів. Спостерігаючи окремі прояви особистості, необхідно розглядати їх у цілому, намагаючись виявити головні, визначальні й, безумовно, кращі позитивні якості, взаємодію особистості із суспільством. Це допоможе проектувати особистість, сприяти її посиленій соціалізації.

Моральне формування особистості відбувається в процесі впливу на неї з боку зовнішніх і внутрішніх сил. Важливе місце в цьому процесі займає сфера спілкування, де виявляється самостійність дитини, зростає прагнення до самостійного прийняття рішень. Школяр прагне знайти в спілкуванні власне індивідуальну позицію. У процесі спілкування відбувається зміна ідеалів та моральних поглядів підлітка чи їхнє коректування. Моральні поняття зазнають не тільки кількісних, але і якісних змін. Перехід від оперування ознаками понять до оперування поняттями, значно збільшує кількість понять в активному словнику дітей, здатність установлювати причиннево-наслідкові зв'язки в явищах моралі та оволодіння досвідом

взаємовідносин між людьми, є передумовами якісно нового етапу розвитку моральної свідомості підростаючої особистості.

Довіра з боку дорослих допомагає повноцінному формуванню і загартовує особистість, що розвивається. Формуванню моральних поглядів дитини сприяє щирість у відносинах і вчинках. Слова, не підкріплені діями, негативно впливають на дитину. Грунтуючись на поведженні старших вона формує свій життєвий досвід. Часто ми прагнемо тримати дітей під опікою, вони звикають до цього й виявляють активність, якщо тільки їх спонукають до неї. Іншими словами, в поведінці дитини починає переважати пасивність, яка обмежує інтелект особистості. Людина, вихована таким чином, і в більш зрілому віці виявляє несамостійність і безвідповідальність.

Зайве обмеження волі підлітків приводить до негативних зміни їх моральних якостей. Підлітки намагаються автоматично протистояти тому, що вимагають дорослі, не маючи власних поглядів на життя. На відміну від дорослих, діти погано ховають свою реакцію непокори у відповідь на тиск із боку старших, бо діти не зовсім згодні чи зовсім не згодні з вимогами, що до них ставляться.

Сприятливим методом впливу є переконання. Дитина буде ініціативно дотримуватись вимог, якщо переконана, що вони відповідають її бажанням. Процес переконання не ображає її гідність, стимулюючи уяву й мислення, дає зрозуміти дитині, що вона є виконавцем власних бажань.

Вихователь, оцінюючи можливості своїх вихованців, розумно надає необхідну свободу дій для їхнього розвитку. Не обійтись тут і без дисципліни, яка виробляє потребу діяти відповідально. Дисципліна сприяє узгодженню особистих бажань і прагнень із суспільними, що допомагає гармонійному розвитку відносин у колективі, формуванню соціального інтелекту.

Не менш важливу роль у гармонійному розвитку відносин відіграє почуття гідності. Виховання цього почуття в дитини служить своєрідним

запобіжником проти низьких аморальних вчинків. Важливо не принизити дитину в очах друзів та її власних, поставитися до неї як до дорослої людини.

Вплив на дитину повинен бути поміркованим, вихователь має чітко уявляти, до чого він прагне, застосовуючи різні методи впливу на учнів. Діти з радістю йдуть до викладача, який здобув їхню довіру й симпатії, в них виникає любов до предмета, прагнення глибше засвоїти знання, щоб підкреслити свою повагу до людини, яка веде заняття. Учитель, який чимось не задоволений, похмурий, дратівливий, передає негативні емоції своїм вихованцям і, звичайно, не досягне взаєморозуміння з ними. Він заздалегідь своїм негативним настроєм дезорганізовує дітей, в яких з'являється небажана реакція, що веде за собою негативні моральні зміни [3;7;10].

Моральні норми виступають в узагальненій формі й не дають «рецептів поведінки» на всі можливі випадки життя, їх дотримання конкретною людиною передбачає наявність внутрішньої психологічної готовності самостійно здійснювати моральний вибір з урахуванням обставин. Основою такого вибору повинні стати власні мотиви формованої особистості, бо лише тоді здійснений нею вчинок можна оцінити як моральний, тобто такий, що впливає із розуміння людиною обов'язковості дотримання моральних норм.

Забезпечення ефективного розвитку моральних відносин підлітків як важливої передумови становлення моральних переконань припускає облік у навчально-виховному процесі особливостей емоційної сфери учнів певного віку [5;9;11]. Важливою умовою розвитку моральних знань учнів середніх класів є позитивні зміни в їхньому мисленні, що відбуваються під впливом спілкування з дорослими, які мають досвід морального виховання. У цей період формуються розумові операції – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. Судження дітей перетворюються та позитивно відбивається на формуванні майбутньої особистості. Враховуючи обмеженість особистого досвіду дітей середнього шкільного віку, яка ускладнює виділення головних компонентів у поведінці навколишніх, потрібно спеціально формувати в них

прийоми аналізу й синтезу, порівняння й узагальнення як вищих форм мислення.

Процес формування в учнів середнього шкільного віку життєвих знань істотно залежить від поняття моральних цінностей й норм поведінки та правильного розуміння ситуацій, які відбуваються навколо. Необхідно виховувати в школярів особистісне ставлення до тих чи інших явищ і вчинків, що є необхідною умовою виховання одного з найважливіших механізмів переконань – моральної потреби поводитись належним чином, відповідно до засвоєних моральних правил [4;6;8].

Моральні норми виконують низку функцій стосовно взаємовідносин дітей: регулятивну, стабілізуючу і т. п. Норми дають змогу людині оцінювати свої й чужі вчинки, відповідність їх прийнятим еталонам, відбирати потрібні й відкидати неприпустимі форми поведінки, спрямовувати й регулювати свої відносини з іншими людьми. Функціонування прийнятих суспільством норм, безпосередньо пов'язано із соціальним контролем з його боку. Моральні норми є елементами суспільної свідомості, яка відображається в індивідуальній свідомості, являє собою духовний світ особистості. Свідомість окремої людини вбирає в себе, робить власним досягненням більшу чи меншу частину того багатства, яке міститься в суспільній свідомості [1;2].

У суспільстві для різних систем відносин існують різні моральні норми й правила поведінки. Діти, розвиваючись під впливом різноманітних відносин з оточуючими людьми, засвоюють різні моральні норми, що визначають їхні уявлення про якості людей. Становлення моральних поглядів, переконань, ідеалів відбувається в умовах вибору моральних норм, перед яким постає кожна людина. Цей вибір проявляється у ставленні особи до фактів моральної поведінки. Усвідомлена оцінка їх може виражатися в моральному судженні. Моральні норми стають регулятором поведінки учня лише за умови, якщо вони ним прийняті й засвоєні, стали його надбанням, а також виступають у єдності з іншими регуляторами поведінки.

Поведінка в структурі особистості займає особливе місце, являє собою сукупність зовнішніх проявів, які інколи можуть маскувати справжній внутрішній зміст особистості, але потенційно завжди адекватні йому. Поведінка людини – це система вчинків, дій, які одержують ту чи іншу моральну оцінку. Відповідно з цим виховання поведінки як системи вчинків є передусім моральним вихованням.

Доросла людина, яка на своєму прикладі демонструє дітям позитивні риси характеру та поведінки буде прикладом дитині. У свою чергу дитина постійно, а головне без нав'язування з боку дорослих, переймає подібний зразок поведінки. Вона дивиться на поведінку дорослої людини, аналізує, робить висновки, порівнює її поведінку з поведінкою інших людей. Таким чином вплив на дитину за допомогою особистого прикладу дуже корисний.

Література

1. Артемова Л.В. Моральні норми засвоюють з дитинства.-К., 1968. - 47с.
2. Бобнева М.И. Социальные нормы и регуляция поведения. - М.: Наука, 1978.-312с.
3. Болдырев Н.И. Нравственное воспитание школьников: Вопросы теории. - М.: Педагогика, 1979. - 224с.

4. Гаврилов В. А. Проблемы развития теории нравственного воспитания школьников в советской педагогике (1945-1985 гг.) -Кишинёв: Штиинца, 1990. - 169с.
5. Давыдов В.В. Проблемы развивающегося обучения: Опыт, теорет. и эксперим. психол. исслед. / АПН СССР. - М.: Педагогика, 1986. -240с.
6. Зеньковский В.В. Психология детства. - М.: Школа-Прогресс, 1996. - 336с.
7. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник - К. Вища шк., 1997.-304с.
8. Кузнецова Л.В. Гармоничное развитие личности младшего школьника. - М.: Просвещение, 1988. - 224с.
9. Новикова Л.И. Педагогика детского коллектива. Вопросы теории. - М.:Педагогика, 1978.- 144с.
10. Петровский А.В. Личность. Деятельность. Коллектив. - М.: Политиздат, 1982. - 255с.
11. Развитие личности ребёнка. Редактор А.М. Фонарёва 1987. Прогресс, с272.